

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра філософії гуманітарних наук

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Зам. декана
філософського факультету
Комаха Л.Г.

«__» _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

для студентів

галузь знань
спеціальність

29 Міжнародні відносини

291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

освітня програма
освітній рівень
вид дисципліни

Міжнародні відносини

Бакалавр

Обов'язкова

Форма навчання

денна

Навчальний рік

2019/2020

Семестр

3

Кількість кредитів ECTS

4

Мова викладання

українська

Форма заключного контролю

екзамен

Викладачі: Колотило Володимир Володимирович, к.ф.н., доцент кафедри філософії
гуманітарних наук

Пролонговано: на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» __ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» __ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2019

Розробники: *Колотило Володимир Володимирович, к.ф.н., доцент кафедри філософії гуманітарних наук*

Затверджено
« _____ » _____ 2019 р.

Зав. кафедри філософії гуманітарних наук
_____ (Приятельчук А.О.)

Протокол № __ від « __ » _____ 2019р.

Схвалено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від « _____ » _____ 2019 року № __

Голова науково-методичної комісії _____ (Маслікова І.І.)

« _____ » _____ 2019 року

Схвалено науково-методичною комісією Інституту міжнародних відносин

Протокол від « _____ » _____ 2019 року № __

Голова науково-методичної комісії _____ (Смірнова К.В.)

« _____ » _____ 2019 року

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування системи базових знань, вмій і навичок філософського мислення для розв’язання складних спеціалізованих завдань та практичних проблем у галузі міжнародних відносин. Утвердження інтегративної і пошукової ролі філософії як основи і системи обґрунтування особистісного і фахового знання і розуміння.

2. Вимоги до опанування навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** основні етапи та характеристики історико-культурного процесу; володіти основними фактологічними знаннями гуманітарного і суспільствознавчого характеру.

2. **Вміти** збирати та інтерпретувати інформацію щодо феноменів та явищ суспільства, суспільних процесів та подій; застосовувати основні поняття в аналізі соціальних, політичних, економічних, правових явищ та процесів; виявляти сучасні особливості співіснування людських спільнот і суспільств в умовах глобалізації; планувати і оцінювати власну роботу; застосовувати інтерактивні і мультимедійні засоби.

3. **Володіти навичками** роботи з гуманітарними текстами ; продукування складних усних і письмових повідомлень; взаємодії і співробітництва у навчанні у ситуаціях пошукового характеру.

3. Анотація навчальної дисципліни: дисципліна «Філософія» належить до переліку обов’язкових дисциплін ЗВО. Навчальна дисципліна знайомить студентів із філософською думкою, у її історичному розвитку і наявному стані та в системно-теоретичному вигляді, як з фундаментальним способом культурної рефлексії та осягнення засад буття, пізнання і людської діяльності, забезпечення автономії розуму, відкриття можливостей мислення та інтелектуального пошуку, самовизначення людини.

4. Завдання (навчальні цілі) – системне опанування базових основ філософії (обізнаність здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти в існуючих у розвиткові філософської думки традиціях, вченнях, методологіях, основних філософських проблемах та класичних й неklasичних підходах до їх осмислення); набуття навичок, що формують вправність мислення, розвиненість рефлексії, здатність до інтелектуальної комунікації, мовно-текстологічну здатність та особисту ціннісно-вольову налаштованість.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати і розуміти:			
1.1	інтелектуальне й соціокультурне призначення філософії, її пізнавальні та культурутворюючі можливості, історичну роль;	лекція, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, екзаменаційна робота	5
1.2	змістовні відмінності філософії від інших форм мислення;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота,	5

			екзаменаційна робота	
1.3	структуру філософського знання, розмаїття та особливості філософських дисциплін, їх ролі в обґрунтуванні та розвитку людського мислення, пізнання світу, культури та суспільства;	лекція, семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, екзаменаційна робота	5
1.4	особливості поступу філософії, етапи і логіку її розвитку;	лекція, самостійна робота	контрольна робота, екзаменаційна робота	6
1.5	місця вітчизняної інтелектуальної традиції у світовій;	лекція, самостійна робота	контрольна робота, екзаменаційна робота	5
1.6	еволюцію основних філософських ідей та проблем, напрями і тенденції сучасного філософського дискурсу, їх зв'язок з попередньою інтелектуальною історією.	лекції, семінари,самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, екзаменаційна робота	14
	Вміти:			
2.1	логічно, послідовно та аргументовано усно і письмово висловлювати міркування щодо основних філософських проблем в контексті сучасних соціокультурних процесів , що забезпечує здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, екзаменаційна робота, гуманітарний практикум	5
2.2	виділяти підстави власних та інших міркувань, здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміти надавати перевагу останнім;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, екзаменаційна робота	10
2.3	виявляти, ставити та вирішувати проблеми із застосуванням філософських категорій	семінар, самостійна робота	контрольна робота, екзаменаційна робота, гуманітарний практикум	5
2.4	аналізувати та інтерпретувати гуманітарний текст, виокремлювати та відтворювати смислову	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота,	10

	структуру тексту, виділяти ідеї, категорії, світоглядні генералізації;		гуманітарний практикум	
2.5	реферувати, рецензувати й коментувати першоджерела та дослідницьку літературу з філософської проблематики;	семінар, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, гуманітарний практикум	5
2.6	критично, креативно і емпатійно оцінювати результати інтелектуальної праці;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, екзаменаційна робота, гуманітарний практикум	5
	Комунікація:			
3.1	здатність брати участь в інтелектуальних дискусіях, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості;	семінари, самостійна робота	усна відповідь	3
3.2	презентувати результати інтелектуальної праці та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, гуманітарний практикум	3
3.3	проявляти увагу і толерантність до іншої (й інакшої) думки у процесі інтелектуальної комунікації.	семінари	усна відповідь	3
	Автономність та відповідальність:			
4.1	знаходити необхідну інформацію з різних джерел, упорядковувати її, оцінювати її достовірність, пояснювати значущість, приймати обґрунтовані рішення;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, гуманітарний практикум	2
4.2	демонструвати вміння працювати в колективі та самостійно, виявляти ініціативу, уникати некритичного слідування авторитетам;	семінари, самостійна робота	усна відповідь, гуманітарний практикум	5
4.3	мати інтелектуальне сумління, чесність у справі формування і вираження інтелектуальної позиції.	семінари, самостійна робота	усна відповідь, контрольна робота, екзамен, гуманітарний практикум	4

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3
ПРН8						+	+	+	+	+	+	+		+			+	
ПРН16	+	+	+	+									+		+			
ПРН17	+	+	+	+									+		+			
ПРН20							+	+	+	+	+	+				+	+	
ПРН21												+						+

7.Схема формування оцінки:

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1 – 1.6), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (**вміння** 2.1-2.6); (**комунікація** 3.1-3.3); (**автономність та відповідальність** 4.1-4.3), що складає 60% загальної оцінки.

7.1.Оцінювання за формами контролю:

Види робіт	Семестрова кількість балів	
	Min – 36 балів	Max – 60 балів
Усна відповідь	«3» x 7 = 21	«5» x 7 = 35
Контрольна робота	«6» x 1 = 6	«10» x 1 = 10
Гуманітарний практикум	Самостійна індивідуальна робота з аналізу та інтерпретації гуманітарного тексту «9» x 1 = 9	«15» x 1 = 15

Умови допуску до підсумкового екзамену. Студент не допускається до екзамену, якщо під час семестру набрав менше 36 балів. Після проведення останніх навчальних занять список недопущених студентів до складання екзамену затверджується рішенням колективу кафедри і подається в деканат чи навчальну частину структурного підрозділу університету. **Для допуску до екзамену студент має бути оцінений на позитивний мінімум у всіх видах навчальних робіт, а саме з семи семінарів, контрольної роботи і гуманітарного практикуму.**

Підсумкове оцінювання у формі екзамену. Екзаменаційне оцінювання відбувається в письмово-усній формі. Білет складається з 3 питань, кожне з яких оцінюється за шкалою 13-14 балів, що в загальному підсумку складає 40 балів. **Екзаменаційна оцінка не може бути меншою 24 балів для отримання загальної позитивної оцінки за курс.**

7.2. Організація оцінювання.

7.2.1. Проведення семінарських занять відбувається, згідно навчального плану, для академічної групи один раз на два тижні.

7.2.2. Проведення контрольної роботи відбувається після опрацювання другої змістовної частини «Теоретична філософія», яка охоплює п'ять лекційних тем і чотири семінари. Завдання передбачає відкриті запитання з кожної пройденної теми змістовної частини.

7.2.2. Гуманітарний практикум як індивідуальна самостійна робота виконується календарно з кінця жовтня і проходить у декілька етапів: вибір першоджерела для прочитання, затвердження праці, пошук додаткових матеріалів та інформації, написання тексту. Здача практикуму здійснюється не пізніше як за тиждень до останнього лекційного заняття.

7.3. Критерії оцінювання:

1. Усна відповідь:

3,5-5 балів – повна, концептуальна, послідовна, з використанням основної і додаткової літератури, з визначенням категорій і понять, з відповіддю на додаткові і уточнюючі

запитання, із заглибленням у сучасний інтелектуальний і соціокультурний контекст, з креативним використанням загальних соціально-гуманітарних знань;

2,5-3 бали – достатня, концептуальна, послідовна, з визначенням категорій і понять, з використанням основної літератури, з відповіддю на уточнюючі запитання, із розумінням проблеми у зрізі власної життєдіяльності;

1,5-2 бали – неповна, фрагментарне розкриття проблеми, з частковим використанням основної літератури, артикуляція відповіді поза концептуальним контекстом, містить суттєві неточності, апелює до інформації з не ідентифікованих I-net джерел, а не до елементів знання чи досвіду;

0,5-1 бал – фрагментарна, еkleктична, «не в тему», має суттєві помилки, без використання основної і додаткової літератури, посилання на не ідентифіковані I-net джерела, артикуляція відповіді з гаджета.

2. Доповнення / дискусія:

2,5-3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми;

2 бали – доповнення змістовне;

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію.

3. Контрольна робота:

8-10 балів – повна і концептуальна відповідь на всі завдання, коректні визначення понять і категорій, врахований інтелектуальний і соціокультурний контекст, глибокі інтерпретації висловів, розкриті сутнісні і структурні співвідношення, послідовне розуміння етапів і логіки історико-філософського процесу;

6-7 балів – повна відповідь не на всі завдання, достатні визначення понять і категорій, належні інтерпретації висловів, достатньо послідовне розуміння етапів і логіки історико-філософського процесу, загалом розкриті співвідношення виокремлених аспектів у завданні;

4-5 бали – не повна відповідь на завдання, еkleктичні визначення понять і категорій, поверхнева інтерпретація висловів, непослідовне трактування історії філософії та перекручування понять і персоналій, розкриття співвідношення виокремлених аспектів лише через наведення їх загальних характеристик.

1-3 бали – відсутня відповідь на більшу частину завдань, демонстрація не самостійності у розв'язанні завдань.

1. Екзамен (оцінюються окремо три питання білету письмово-усного екзамену):

11-13/14 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, наводить визначення основних понять, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, інтерпретує основні принципи і положення, демонструє розуміння етапів і логіки історико-філософського процесу, виявляє знання основної і додаткової літератури курсу;

8-10 балів – студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але недостатньо аргументовано, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє загальне розуміння історико-

філософського процесу;

5-7 балів – студент загалом володіє навчальним матеріалом, але не демонструє цілісності засвоєних знань, відповідь має неузгоджений характер, присутні невідповідності у тлумаченні періодів і логіки історико-філософського процесу;

1-4 бали – студент не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань, наводить еkleктичні визначення понять і категорій, демонструє непослідовне трактування історії філософії та перекручування термінів і персоналій.

2. Гуманітарний практикум (індивідуальна самостійна робота):

13-15 балів – вибрана праця характеризує сучасний інтелектуальний дискурс і відповідає сфері практичної філософії, робота носить самостійний характер, містить авторську аналітику і узагальнення, містить прямі і непрямі цитування з посиланнями на основне джерело, містить визначення понять і категорій, містить розв'язані всі завдання практикуму, має диференційований текст;

9-12 балів – вибрана праця відповідає сфері практичної філософії, демонструє занадто академічну мову, містить аналітику і узагальнення, має неінформативні посилання, містить визначення понять і категорій, містить розв'язані ключові завдання практикуму; має диференційований текст;

5-8 балів – вибрана праця відповідає сфері суспільствознавчих і гуманітарних знань, має описовий характер, містить поняття і категорії без визначень, має граматично не вичитаний текст, містить не розв'язані завдання практикуму, має диференційований текст;

1-4 балів – вибрана праця відповідає сфері гуманітарних знань, має загальний реферативний характер, демонструє несамостійність у розв'язанні завдань, текст не диференційований і не відповідає структурі завдань практикуму.

7.4. Шкала відповідності.

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59
Зараховано /Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни.

Навчальна дисципліна складається з лекцій, семінарів, двох контрольних робіт, індивідуальної самостійної роботи і підсумкового оцінювання у формі письмово-усного екзамену.

У курсі дисципліни передбачено три змістовні частини. *Перша частина курсу* «Вступ до філософії» присвячена осмисленню філософії як інтелектуального і соціокультурного феномену, його екзистенційних витоків, суспільної ролі, особливостей знання і мислення, історію поступу. *Друга частина курсу* «Теоретична філософія» присвячена осмисленню теоретичної філософії як строгого знання про фундаментальні засади буття і принципи його осягнення. *Третя частина курсу* «Практична філософія» присвячена осмисленню практичної філософії як знання про сутність, сенс і цінності людської діяльності в сферах культурного, історичного, соціального, політичного, економічного буття.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		Лекції	Семінари	Самостійна робота
Частина 1. Вступ до філософії				
1	Тема 1. Філософія як соціокультурний феномен	2	2	4
2	Тема 2. Філософія і світогляд	2		4
3	Тема 3. Філософія як система знання	2	2	4
4	Тема 4. Категорії філософії, їх зміст і функції	2		4
5	Тема 5. Основні етапи розвитку філософської думки	2	2	4
6	Контрольна робота	2		
Частина 2. Теоретична філософія				
7	Тема 6. Філософське вчення про буття	2		4
8	Тема 7. Буття людини і природи	2	2	4
9	Тема 8. Філософія свідомості	2		4
10	Тема 9. Теорія пізнання і методологія	2	2	4
11	Тема 10. Філософія мови	2		4
12	Контрольна робота	2		
Частина 3. Практична філософія				
13	Тема 11. Філософське осмислення історичного процесу	2	2	4
14	Тема 12. Суспільство як предмет філософії	2		4
15	Тема 13. Філософське осмислення політичного життя	2	2	4
	Тема 14. Філософське осмислення економічної сфери життєдіяльності суспільства	2		4
	Тема 15. Філософія і культура	2		4
16	Гуманітарний практикум			14
	ВСЬОГО	32	14	74

Загальний обсяг **120 год.**, в тому числі:

лекцій – **32 год.**

семінарів – **14 год.**

самостійної роботи – **74 год.**

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

Основні (базові):

1. **Вступ до метафізики:** Навч. посіб. / В.І.Гусев – К.: Либідь, 2004. – 448с.
2. **Історія української філософії:** Підруч. / В.С. Горський, К.В.Кислюк – К.: Либідь, 2004.
3. **Історія філософії:** В 3-х т. / В.Татаркевич / Пер. з пол. – Львів: Свічадо, 1997-1999.
4. **Історія філософії:** Підруч. / За ред. В.І Ярошовця. – К. “Київський університет”, 2007.
5. **Філософія історії:** Підруч. / І.В. Бойченко - К.: Знання, 2000. – 723с.

6. **Філософія:** Навч. посіб. / Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та ін.; за ред. І.Ф. Надольного. – 8-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2011.
7. **Філософія:** Підруч. / В.Л.Петрушенко – 4-те вид., виправл. і доповн. – Львів, 2009. – 506с.
8. **Філософія** / М.Фюрст, Ю.Тринкс / пер. з нім. Вахтанга Кубуладзе.- К.: Дух І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2018.- 544 с.
9. **Філософія: хрестоматія** (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. – К.: Знання, 2012. – 621с.
10. **Філософський енциклопедичний словник:** довідкове видання / Голова ред. колегії В.І. Шинкарук. – К.: «Абрис», 2002. – 744с.

Додаткові:

1. Бацевич Ф.С. **Філософія мови.** Історія лінгвофілософських учень: підруч. / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2008. – 240с.
2. Беккер Г. Стенли **Экономический взгляд на жизнь.** Нобелевская лекция. // Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории. – М.: ГУВШЭ, 2003 – С. 582 – 614.
3. Бергер П., Лукман Т. **Социальное конструирование реальности:** Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман / Пер. Е. Руткевич. – М.: «Медиум», 1995. – 323с.
4. Добронравова І.С., Білоус Т.М., Комар О.В. **Новітня філософія науки:** підруч. для студ. філос. ф-тів і аспірантів / І.С. Добронравова, Т.М. Білоус, О.В. Комар. – К.:Логос, 2009. – 244с.
5. Левчук Л.Т. **Психоаналіз:** історія, теорія, мистецька практика: Навч. посіб. / Л.Т. Левчук. – К.: Либідь, 2002. – 255с.
6. Мід Д.Г. **Дух, самість і суспільство.** З точки зору соціального біхевіориста / Пер.з англ.та передмова Т.Корпало. – К.: Український Центр духовної культури, 2000. – 416с.
7. Попович М. **Григорій Сковорода: філософія свободи** . – К.: Майстерня Білецьких, 2007. – 256с.
8. **Социальная философия:** Словарь / Сост. и ред. В.Е.Кемеров, Х.Т.Керимов. – 2-е узд., испр. и доп. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая Книга, 2006. – 624с.
9. **Соціальна філософія.** Історія, теорія, методологія: Підручник для вищ. навч. зал. / В.П. Андрущенко, Л.В. Губерський, М.І. Михальченко. – Вид. 3-є, випр. та допов. – К.: Генеза, 2006.
10. Стружевський В. **Онтологія** / В.Стружевський / пер. з пол. К. Новікової. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2014. – 312с.
11. Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н.О. **Соціальна філософія:** навч. посіб. / В.О. Таран, В.М. Зотов, Н.О. Резанова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272с.
12. **Философия: dtv-Atlas** / П. Кунцман, Ф.-П. Буркард, Ф. Видман / пер. с 9-го нем. изд. / Худож. Аксель Вайс; Науч. ред. пер. В.В. Миронов. – М.: Рыбари, 2002. – 268с.: ил.
13. Франкл В. **Человек в поисках смысла:** Сборник / В. Франкл / Пер. С англ.. и нем. – М.: Прогресс, 1990. – 368с.
14. Хамитов Н. **Философия. Бытие. Человек. Мир:** Курс лекцій / Н. Хамитов – К.: КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 456с.
15. Хамітов Н., Гармаш Л., Крилова С. **Історія філософії. Проблема людини та її меж:** Навч. посіб. / Під ред. Н. Хамітова. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 296с.
16. Цофнас А.Ю. **Гносеология:** учеб: пособ. / А.Ю. Цофнас. – Изд. 2-е, испр. и доп. – О.: Наука и техника, 2011. – 248с.
17. Ясперс К. **Введение в философию.**Философская автобиография / пер. А.К.Судакова // К. Ясперс.- М.: Канон+РООИ «Реабилитация», 2017. – 304с.
18. Дацюк С.А. **Момент философии** / Сергей Дацюк. – К.: Ника-Центр, 2013. – 280с.

19. Микешина Л.А. **Философия науки**: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования: учеб. пособие / Л.А.Микешина. – М.: Прогресс-Традиция. – 464с.
20. Книгин А.Н. **Учение о категориях**. Учеб. пособ. Для студ. филос. факультетов / А.Н. Книгин. – Томск, 2002. – 193с.